

Милан Дробац и Славко Валић
Мајор СЛАВКО ВАЛИЋ
Капетан МИЛАН ДРОБАЦ

О ИЗУЧАВАЊУ ВОЈИШТА

I

Ратиште претставља територију на којој се води рат између две или више непријатељских држава и на којој се развијају снаге и средства одређена за вођење тога рата. Ратиште одређују политички и стратески циљеви, чије остварење доводи до завршетка рата или једне његове етапе.

Војиште претставља територију на којој се развијају и дејствују снаге и средства одређена за извршење једног стратеског задатка. Војиште је уствари део ратишта. Територија војишта треба да обухвата објекте и рејоне стратеског значаја, који се налазе у рукама непријатеља и сличне објекте и рејоне које држе сопствене снаге. Оно треба да има изван политички и економски значај и да по својим географским и економским особинама дозвољава развијање и дејство снага јачине од једне до неколико савремених армија. Поред тога, војиште треба да омогући јединствено командовање свим јединицама које на њему дејствују.

Војиште може захватати мање или веће територије што зависи у главном од: физичко-географског карактера земљишта, од економског, политичког и културног значаја укључених објеката и рејона, од јачине и врсте сопствених и непријатељских снага, итд., с тим да предња граница војишта пролази позади стратеског објекта на који се наступа; бочне — по природним границама, водећи рачуна о снагама које треба развити на том војишту; позадинске — на дубини позадине армије и фронтова или дубље, ако је потребно укључити извесне економске базе и рејоне за снабдевање. Величина војишта зависи од геополитичког положаја дотичне земље и јачине њених оружаних снага и снага вероватног непријатеља.

Војиште је дакле, територија на којој се воде или предвиђају ратне операције, која има своје границе, а државна граница или линија контакта трупа дели је на два дела — непријатељски и сопствени део територије.¹⁾

¹⁾ Американци, у Ратној служби, под ратиштем подразумевају области копна, мора и ваздуха на којима се воде борбе, као и оне области које могу бити захваћене ратом а које су, према томе, такође укључене у стратески план. Једно ратиште може да има неколико војишта. Територије војишта, које обухватају области копна, мора и ваздуха, потребне за вођење операција, као и њихове границе и права јединица на њима одређује Министарство рата. Крајем 1942 године Американци су имали два ратишта: Аустралиско и Афричко, а касније 1943 године и Европско ратиште. Аустралиско ратиште је имало три војишта — на сваком по

По карактеру земљишта војиште може бити планинско, равничасто, шумовито итд.

Пошто на војишту живе и дејствују трупе, јасно је да војиште има знатан утицај на њихов начин дејства, организацију, обуку и живот уопште, а преко тога и на одлуке које треба доносити у сваком конкретном случају.

Да би се могли одредити стратегиски објекти, операциски, односно стратегиски правци који ка њима изводе, затим природне границе војишта, тј. његово пространство, јачина и састав сопствених и вероватних непријатељских трупа, услови за њихов развој, смештај, снабдевање и, најзад, план за извођење операција, неопходно је да се још у миру и стално у току рата врши прикупљање, сређивање и искоришћавање најразличитијих података који се непосредно или посредно односе на војиште. Разумљиво је да се за време мира ти подаци прикупљају за почетне операције, а за време рата непосредно при извођењу сваке следеће операције, користећи и надопуњавајући већ дотада прикупљене податке.

Према томе, стратегиска обавештајна служба има задатак да прикупља, сређује и у подесне приручнике оформљава податке о свим питањима која у миру и рату интересују одговарајуће команде, ради предузимања потребних мера (обука, организација, наоружање итд.) и израде, односно спровођења у живот ратних и операциских планова. У томе оквиру обавештајна служба прикупља и потребни материјал за изучавање војишта уколико се ради о страним територијама, као што су: разне географске, топографске и друге карте, предмети војне географије или географије уопште, статистички приручници о становништву, економији, подаци о фортификациским објектима, аеродромима, новим комуникацијама итд., конкретни подаци о непријатељу, нарочито о његовој јачини, распореду и евентуалним намерама.

Већи део потребног материјала за изучавање војишта налази се у штампи и литератури сопствене и иностраних земаља. Међутим, има података који се једино могу добити преко обавештајних органа. То су, углавном, подаци о снагама, о новим објектима и подаци који се односе на проверавање и праћење већ познатих података.

Да би се војиште могло правилно проценити, најпре треба прикупити податке, затим сав прикупљени материјал обрадити, оценити и класифицирати, а затим донети потребне закључке. Међутим, за то нису довољни само

једну армију и то у Аустралији, Новој Гвинеји и Индонезији — Бурми. На Европском ратишту они су такође имали више војишта (Италијанско, Француско).

У саставу војишта налазе се „зоне операција“ чија величина зависи од потребе армије којој дотична територија служи за извођење те операције. Ова „зона операција“ (Combat Zone) дели се на армиске, корпусне и дивизиске зоне или области. Позадинску границу „зоне операције“ одређује командант војишта или ратишта, која у складу са потребама јединица може да трпи измене.

Свако војиште има један део територије који обухвата комуникације, постројења за снабдевање и евакуацију, као и друге установе потребне за непосредну помоћ и одржавање снага на војишту, а граничи се са бојиштем. Такав део војишта назива се „зона комуникација“. Није искључено да и ратиште има своју зону комуникација, која зоне комуникација војишта повезује и спаја са дубоком позадином (Zone of the Interior), тј. са облашћу националне територије која није захваћена ратним операцијама, одакле се врши снабдевање трупа на фронту.

подаци о страним територијама, већ је потребно проучити сопствени део територије и извесне факторе који испољавају утицај на састав и јачину трупа које се могу употребити на даном војишту, на њихову организацију, материјално обезбеђење итд.

Иако обавештајна служба треба да решава тако обимне, сложене и озбиљне задатке, ипак оперативним органима припада руководећа улога у изучавању војишта, јер они дефинитивно одређују број, величину и важност појединих војишта. При томе имају одлучујући утицај и значај следећи елементи:

а) Земљиште на туђој и сопственој територији: карактер земљишта, важни објекти којима се тежи, односно које треба заштитити и правци који према њима изводе, капацитет смештаја, снабдевања и дејства обостраних трупа, итд.

б) Сопствене снаге (јачина, распоред, организација, наоружање, материјално обезбеђење, задаци, итд.) и властита територија и њена опремљеност за дејство и живот трупа (овим подацима располажу оперативни органи).

в) Снаге евентуалног непријатеља (јачина, распоред, организација, наоружање, намере, итд.), а исто тако и стање готовости за рат (нарочито економско) евентуалне непријатељске земље у целини. (Са овим подацима располажу оперативни органи, и црпе их из приручника, билтена и прегледа о страним армијама и земљама, које добијају од обавештајних органа).

г) Територија суседних земаља до извесне дубине по питањима која су од интереса за дејство и живот трупа, као што су: рељеф, хидрографија, клима, биљни свет, становништво, економија, комуникације, аеродроми, утврђења и, коначно, евентуални непријатељ.

На основу наведених и осталих мање важних података, у складу са ратним планом, једино оперативни органи могу одредити границе, дубину и пространство војишта, пошто они треба да располажу свим тим подацима.

Разумљиво је да сва наведена питања треба познавати у детаље, а задатак је обавештајне службе да материјал који је потребан за њихово изучавање стави на расположење оперативним органима. Да ли ће то бити сређени приручници, реферати или необрађени материјал, зависи од питања која треба разјаснити.

Међутим, веома је важно да се проучи како војишта утичу на извођење нападних односно одбранбених операција наших и непријатељских снага. Зато при изучавању и пројектовању било каквих операција нужно треба утврдити одбранбени распоред, односно груписање за напад непријатељских снага у захвату тога војишта. Тај задатак припада обавештајним органима, који најбоље познају непријатеља, његове могућности, начин дејства и намере, а у томе се и састоји велика помоћ обавештајне службе оперативним органима при изучавању војишта.

Према томе, руководећа улога у изучавању војишта припада оперативним органима, а задатак обавештајне службе састоји се у томе да им обезбеди неопходне податке са својим закључцима. Из тога даље произлази потреба да оперативни органи одређују задатке обавештајне службе у изучавању војишта и да обавештајна служба усклађује свој рад према потребама и са радом оперативних органа.

Пошто је рад на проучавању војишта веома обиман, сложен и одговоран, јер може да буде судбоносан за исход операција, па и рата у целини, природно је да се у једном чланку не могу обрадити многа веома важна и интересантна питања (на пр. начин одређивања броја, важности и величине војишта, одређивање најважнијих објеката на њима, одговарајућих оперативних, односно стратемских праваца итд.). Зато ћемо се у овом чланку ограничити на начин прикупљања и проучавања података само за неке од елемената војишта.

При изучавању војишта у домен рада обавештајних и оперативних органа спада и проучавање појединих фактора који утичу на спровођење оперативних и стратемских одлука, на организацију и обуку армије, на могућност употребе видова, родова и служби, на живот јединица на односној територији, на изграђивање ратне доктрине уопште, итд. Таквих фактора који имају и тактички значај у конкретној ситуацији има веома много, од којих су најважнији: оружане снаге евентуалних непријатеља, земљиште, економија, политика и култура.

При проучавању наведених фактора треба у већој или мањој мери користити податке војне и економске географије, права, историје, књижевности и других дисциплина ослањајући се у највећој мери на обавештајну службу, која треба да пружа најновије и најпотпуније податке о свим факторима, а нарочито о оружаном снагама. Разумљиво је да се процена врши и подаци прикупљају првенствено са војничке тачке гледишта, тако да се ниједан податак не сме занемарити, јер би то могло довести до нежељених последица.

II

Пошто је напредак технике и саобраћаја повећао значај земљишта у склопу војишта, оно се детаљно изучава на основу обимног материјала који већ постоји у делима из географије, геологије, у путописима, картама и сл. Тај материјал може увек корисно да послужи, јер се земљиште тешко мења тако да су резултати досадашњих изучавања актуелни и веома важни. Да би детаљно изучили земљиште, треба првенствено обрадити његове саставне елементе: рељеф, хидрографију, климу, биљни свет, разне објекте тактичког, оперативног, стратемског, привредног, политичког и уопште војног значаја, који по природи могу бити веома различити, а у целини дају карактер земљишта и утицај који оно има на дејство трупа.

На основу изучавања рељефа земљишта (планина, брда, висоравни, низија, испресецаности земљишта, нагиба, насипа, доминантних тачака, теснаца, површинског слоја итд.) можемо донети закључак о могућности употребе родова војске и служби на дотичном земљишту, о пролазности земљишта, могућности извођења инжињерских радова, итд. Према томе, из проучавања рељефа следи општа оцена војишта, да ли је планинско, маневарско, мешовито, итд. и какве се јединице на њему могу употребити (да ли су потребне специјалне планинске јединице, брдске, стрељачке итд.). Даље се оцењује могућност дејства разних родова војске не само на војишту као целини, већ и на разним отсецима земљишта и у разним годишњим добима, затим могући темпо наступања јединица, одбранбене линије

за браниоца и нападача, ако овај буде присиљен да пређе у одбрану, погодност, величина, правац протезања тих линија, итд.

При изучавању рељефа треба имати у виду да се само на основу карте не може увек у потпуности да утврди карактер земљишта, јер неки терен који по карти изгледа погодан за дејство и маневар може у неким годишњим добима да претставља велику запреку не само за кретање или развој, већ и за дејство моторизованих или осталих јединица. Тако исто на земљишту могу да постоје новоизграђени објекти који нису означени на картама, а могу имати утицај на операције. Рељеф може да има у различитим годишњим добима различити а често и судбоносни утицај на дејство трупа. Због тога при изучавању и прикупљању података о рељефу треба узимати у обзир на први поглед и безначајне чиниоце (пролетње и јесење кише могу изазвати непроходност терена; јаке суше недостатак воде и сл.) и износити све елементе који позитивно или негативно могу утицати на дејство разних јединица и родова војске на дотичном земљишту.

Подаци о рељефу једног одређеног сектора сређују се и уносе у одговарајући картон или на одговарајуће место, тако да оперативни органи при планирању операције могу добити потпуну слику о карактеру дотичног земљишта и предвидети све евентуалности како не би искрсле непредвиђене препреке као последица недовољног познавања карактера рељефа. Поред карте и осталих података о дотичном земљишту треба прикупити слике и фотографије дотичног терена или бар најважнијих делова који су карактеристични за проходност, испресецаност итд.

При изучавању хидрографије треба обухватити мора, реке, језера, блата и мочваре. На основу тога могу се донети закључци о могућности искрцавања и садејства ратне морнарице са сувоземним трупама, о карактеру водених препрека и њиховом утицају на извођење операција, о могућностима организовања хидро-авионских база на постојећим језерима, о препрекама које претстављају мочваре и блата и, на крају, о средствима која су потребна за савлађивање тих препрека.

При изучавању мора, морска обала има највећи значај због њеног утицаја на могућност искрцавања и систем одбране. Да би се оценила погодност искрцавања треба познавати море са свим његовим елементима, а нарочито рељеф његове обале, прикупљати и сређивати податке о дубини воде, плими и осеци, видљивости, струјама, рељефу обале (најпогоднијим местима за искрцавање), капацитету лука и пристаништа, итд. Целокупну обалу која се изучава са војно-географског гледишта треба поделити на секторе и њих детаљно изучавати. Поред картона за сваки поједини сектор треба да постоје и прегледне карте са дубинама, рељефом обале, лукама и пристаништима, а по могућности и слике или планови најважнијих сектора лука. При изучавању одбраненог система треба обратити пажњу нарочито на поморска минска поља, систем заштите лука и пристаништа, систем обалске артиљерије и ПАО уопште.

Језера, блата и мочваре могу имати нарочити значај при планирању операција. Њихов карактер у највећем броју случајева зависи од годишњег доба. Нека језера зими замрзавају и омогућавају прелаз јединица па и моторних возила, док друга пролазност још и отежавају. Пловна језера омогућавају саобраћај, снабдевање и пребацивање малих или већих снага. Она

могу мењати своју површину и различито утицати на дејства трупа у разним годишњим добима. Зато при оцени земљишта треба располагати детаљним подацима о језерима и блатима која се на том земљишту налазе. За свако језеро и блато треба имати податке о њиховим површинама и дубинама за свако годишње доба посебно, о секторима замрзавања и дебљини леда, о пловности језера и проходности блата у сваком годишњем добу, да ли је мочварно земљиште обрасло или голо, да ли је маларично и да ли постоје приручна средства за прелаз преко њих (дрвена грађа, сплавови, чамци и сл.).

И реке претстављају важне објекте на војишту као zgodне водене препреке и природни положаји које трупе у свом наступању морају да савлађују, односно бране. Због тога детаљно познавање река има велики значај при планирању операција. За изучавање и процену појединих река, треба прикупити и средити многобројне податке за: дубину на разним местима, стрмост обала и прилаза к њој, дно корита, могућност газа, брзину воде, достај у разним годишњим добима, време замрзавања, дебљину леда, постојање приручних средстава за пребацивање, пловност, детаљан опис саобраћајних објеката на њој (мостови, скеле и сл.), комуникације које воде ка обалама и дуж обала, итд. Све ове податке треба уносити у одговарајуће картоне, а ако је могуће на специјалну хидрографску карту. Нарочиту пажњу треба поклонити прикупљању података и изучавању оних сектора који су погодни за прелаз.

При изучавању климатских прилика на војиштима највећу пажњу треба посветити њеном утицају на дејство и живот трупа. Поред општих података о клими појединих географских области или једне земље у целини за свако војиште посебно треба изучити утицај климе, нарочито у прелазним годишњим добима, јер је било случајева да су поједине јединице приликом прелаза планинских предела имале велики број обољења због нагле промене температуре и велике разлике у температури на подножју планине и на превоју преко кога су се кретале јединице чије људство није било довољно топло одевено. Јасно је да се правилне одлуке о снабдевању јединица одговарајућом опремом у разна доба године могу доносити, поред осталог и на основу добро сређених климатских података и добро организоване хидрометеоролошке службе. У том циљу се прикупљају подаци о најнижој и највишој годишњој, летњој и зимској температури, средњој годишњој, јануарској и јулској, о броју кишних дана и количини талога, трајању годишњих доба, правцима и јачини ветрова итд.

Биљни свет има велики утицај на маскирање, осматрање, добављање грађе за инжињериске и грађевинске радове, проходност (у колико постоје густе шуме), итд. У погледу података о биљном свету карте су веома непоуздане, јер извесне просторије које су по карти претстављене као голети могу да буду пошумљене и покривене младом шумом или, обратно, шумовити предели посечени, проређени, са изграђеним путевима, и сл. Пошто за оперативне јединице шуме имају велик значај, при изучавању војишта треба имати детаљне податке о положају и површини шумовитих предела, врсти шуме, густини и проходности, висини, односно старости шуме, могућности маскирања и коришћења приручног материјала. Поред тога свака значајнија шума у приграничној оперативној дубини треба да буде посебно и детаљно изучена.

Инжињерски радови на утврђивању утичу на карактер и облик земљишта. Зато за инжињерска постројења на земљишту (гранична утврђења, утврђења и други инжињерски објекти сталног и пољског типа) треба сакупљати податке да би се могла добити потпуна слика о њиховом карактеру и моћности и одредити средства за њихово неутралисање или уништење. Та евиденција треба да садржи податке о положају, протезању и врсти објекта, о његовој улози у систему одбране и ватреној могућности, о систему одржавања везе са осталим објектима, о броју посаде и техничкој опремљености, о маскирању, итд. Пожељно је да се набави и слика објекта или просторије на којој се објекат налази. Све откривене објекте треба уносити на карту како би се на основу целине могла установити најјача и најслабија места у систему одбране.

Да би се могао донети закључак о могућности базирања авијације, треба прикупити податке о местима, погодностима и капацитету разних војних и цивилних аеродрома, као и рејона који се могу искористити за узлетништа и за изградњу нових аеродрома. Зато се сви откривени аеродроми уносе на специјалну прегледну карту, а на посебним картонима прикупљени подаци о капацитету сваког појединачног аеродрома, смештају горива, мазива, резервних делова и људства, начину маскирања и снабдевености техничким средствима за службу обавештавања и везе, као и систему одбране. За значајније аеродроме требало би имати планове и слике са ознаком свих објеката.

Да би се добила потпуна слика војишта треба упознати и његову економску страну, у првом реду индустриске објекте, руднике, саобраћај и пољопривреду. Међутим, економија је фактор који захтева дуго и пажљиво изучавање, са сталним уношењем насталих промена. Њена важност се огледа и у томе што се и ратови воде из економских разлога („рат за нафту“, „рат за гвожђе“, итд.).

Подаци о економском стању треба да претстављају материјал из кога се могу извући закључци о војишту у целини или о појединим његовим деловима — рејонима, — наиме, о богатству у сировинама и њиховом искоришћавању, у којој би мери била оштећена целокупна привреда државе губљењем појединих сировинских и индустријских рејона или целе територије, које су најважније индустријске гране на целој територији или у појединим рејонима, какве су могућности снабдевања трупа људском и сточном храном и разним грађевинским материјалом из месних средстава, итд.

Због тога се подаци о рудницима, индустријским предузећима, важним објектима економског значаја наносе на прегледне карте, а подаци о капацитету, производњи, уписаној радној снази, врсти артикала, систему погона, итд. у посебне картоне за сваку сировинску, индустријску и пољопривредну грану.

Комуникације претстављају један од врло важних елемената војишта. Пошто комуникације утичу на брзину мобилизације и концентрације, на брзину наступања и гоњења, на пребацивање снага, вршење прегрупације и на кретање уопште, на уредност снабдевања и евакуације, итд. неопходно је

да се стално прати и утиче на њихов развој и побољшање и да се располаже потребним подацима о њиховом стању, па чак и до најситнијих детаља.

Познато је да су жељезнице основно саобраћајно средство за маневровање живом силом и материјалним средствима и за снабдевање трупа свим што им је неопходно за живот и борбу. За правилну оцену моћи жељезничких пруга треба прикупити и средити податке о њиховој дужини, ширини и броју колосека, максималном броју вагона у једној композицији, највећем растојању између станица, полупречницима кривина, максималном успону, итд., а за сваку станицу податке о броју колосека, растојању између крајњих скретница у метрима, дужини и квалитету рампе, да ли има окретницу, водену пумпу, депо за локомотиве и жељезничку радионицу, да ли је раскрсница и каквог значаја. Поред тога треба прикупити и податке о важним објектима на жељезничким пругама (мостови, тунели, вијадукти) и возном парку. Све податке треба уносити у посебне картоне, посебно за сваку жељезничку пругу. Пошто моћ пруга зависи и од могућности бомбардовања, саботажа и других сметњи, треба прикупљати податке и о најосетљивијим местима на пругама.

Друмови, путеви и стазе допуњавају жељезничку мрежу. Они су такође веома важни, а на војиштима где нема жељезничких пруга имају првостепени значај. Њихов значај утолико више расте уколико су ређи, тако да понекад и слабији путеви, па чак и стазе могу имати оперативан значај, нарочито на планинском земљишту. Зато су потребни детаљни подаци о њиховом доњем и горњем строју; дужини и ширини коловоза; мимоиласцима; подвожњацима; надвожњацима; успонима; пропустима; врсти, дужини, ширини и носивости мостова; могућностима за обилажење у случају рушења, итд. Све те податке такође треба уносити у посебне картоне за сваки пут, друм или важну стазу.

На неким војиштима водени путеви претстављају саобраћајне линије за дотур и евакуацију трупа и материјала. Пошто могућност и брзина превозења људства или материјала, поред осталог, зависи од бродске тонаже којом се располаже, капацитета и повољности лука и водених пловних путева, треба прикупљати и изучавати и те елементе. Тако исто треба прикупљати податке и о средствима за везу, првенствено о ТТ линијама, о њиховом протезању, на којим релацијама постоје високофреквентни уређаји, моста аутоматских централа и њихов капацитет, о протезању и капацитету кабела, итд.

Да би правилно оценили непријатеља и сопствене могућности на војиштима, неопходно је систематско проучавање политичких и културних прилика на тим територијама. То проучавање може се вршити на основу прикупљених и сређених података о становништву, густини насељености, natalитету, mortalитету, природном прираштају, прегледу становништва по националностима, годинама старости и половима, образовању, занимањима, верској припадности, здравственом стању, језицима, социјалном саставу, политичкој припадности, итд.

Анализом наведених и осталих података долази се до закључака о мобилизациским могућностима, морално-политичком стању (све до могућности

формирања партизанских одреда), о расположењу становништва, степену безбедности трупа, о економском, војничком, политичком и културном значају насељених места и градова и о мерама које треба предузети за решавање извесних проблема у интересу месног становништва (питање националних мањина, социјалног осигурања, заштите, санитарске помоћи, снабдевања храном, одећом, обућом, итд.).

Пошто обостране оружане снаге, као један од најважнијих елемената војишта, могу бити предмет посебне и исцрпне студије која углавном обухвата њихову организацију и формацију, састав, наоружање, опремљеност, обученост, борбену готовост и тактику, ми то питање нећемо разматрати у овој чланку, већ ћемо само напоменути да свако војиште има пресудан утицај на развој снага, њихову јачину и карактер, могућност маневровања, смештаја, снабдевања и извођења операција. Поред тога, додирнућемо само у најкраћим потезима још и питање техничког сређивања прикупљених података и њиховог искоришћавања. Као што је раније напоменуто, сви подаци који су потребни за одређивање и оцену једног војишта или операциског правца, без обзира из којег су извора, морају се унети у одговарајуће картоне, карте или статистичке таблице како би се могли практично искоришћавати. У том циљу требало би израдити специјалне прегледне карте рељефа, комуникација, насељених места, аеродрома, индустријских објеката, обалског сектора, утврђења, маларичних или тифусних предела, итд. и на њима уносити оне податке који имају значај за оцену војишта као: непроходни или тешко проходни простори, тешко савладиви прелази и теснаци, погодна места за прелаза река и гасови, утврђења, важни објекти на комуникацијама, аеродроми са објектима, итд. У појединим картонима уносили би се они подаци који се не могу учртати на карту, али само после детаљне студије и проверавања. Рад на уношењу података треба да буде непрекидан и истрајан како би се могле пратити и уносити све промене које настају током времена. Таквом евиденцијом и изучавањем могу се открити све карактеристике територије која се изучава и сви фактори који би могли, позитивно или негативно, да утичу на живот и дејство трупа. Тако на пример, за проучавање неког операциског правца треба припремити прегледне карте, картоне рељефа, река, језера, већих насељених места, друмова, жељезничких пруга, система запречавања, утврђења, аеродрома, индустријских објеката, маларичних области, затим податке о распореду трупа, клими и шумовитим пределима, податке о производњи и резервама добара на дотичном сектору, о становништву, националним мањинама, итд., који су унети у прегледним статистичким таблицама и картонима. Материјал треба изучавати веома пажљиво, постепено, део по део, а затим у целини. На крају треба саставити реферат са потребним прегледима, који би, поред података, садржао и закључке о дотичном операциском правцу. Сличан систем рада може се применити и при обради војишта (које може да има више операцијских правца) с том разликом што би се војиште обрадио у целини и посебно по операцијским правцима.

Ако се правилно проуче подаци о рељефу, хидрографији, клими, покривености, војним објектима, подаци економског и политичко-културног значаја итд., онда се може добити општа слика војишта и донети правилан

закључак о његовом утицају на живот и дејство трупа уопште, на пребацивање снага и извођења маневра, на број и врсту јединица, на њихово наоружање и опрему, на начин снабдевања, на замах и темпо извођења операција, итд.

Према томе, свестрано познавање војишта у целини и правилна оцена његових елемената претстављају један од битних услова за доношење правилних одлука и за успешан исход пројектованих операција. Отуда проистиче огроман значај не само изучавања војишта, него и припреме података у том циљу.
